

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију 28.5.2015. Наставно научно веће Факултета техничких наука у Новом Саду.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>- Др Радомир Фолић, професор емеритус, у.н.о.: Методологија научно-истраживачког рада, Конструкције у грађевинарству, Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду; датум избора: 24. 01. 2008.; председник Комисије</p> <p>- Др Сретен Вујовић, редовни професор, у.н.о.: Социологија, Филозофски факултет, Универзитет у Београду; члан Комисије</p> <p>- Др Милица Костреш, доцент, у.н.о.: Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду; датум избора: 25. 09. 2012 , члан Комисије</p> <p>- Др Викторија Алацић, доцент, у.н.о.: Архитектура и урбанизам, Грађевински факултет-Суботица, Универзитет у Новом Саду; 14. 11. 2013.; члан Комисије</p> <p>- Др Наја Куртовић Фолић, редовни професор, у.н.о.: Историја, наслеђе и заштита, Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду; датум избора: 02. 03. 2002.; члан Комисије – ментор рада</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Марија, Иштван, Силађи</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 26.04.1985, Сента, Република Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Факултет техничких наука Универзитета у Новом Саду, студијски програм: Архитектура и урбанизам – Дипломирани инжењер архитектуре - мастер.</p> <p>Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építésztechnikai Kar, студијски програм: Műemlékvédelmi Szakmérnöki Képzés, (Budapest University)</p>

**of Technology and Economics, Faculty of Architecture, Preservation of Built Heritage) –
Műemlékvédelmi szakmérnök (Preservation of Built Heritage MSc)**

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија
2009. година, Архитектура и урбанизам

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:

-

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

-

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

**„ТРАНСФОРМАЦИЈА ЈАВНИХ ПРОСТОРА БАНАТСКИХ СЕЛА У ВОЈВОДИНИ ОД
XVIII ДО XXI ВЕКА“**

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација под насловом „ТРАНСФОРМАЦИЈА ЈАВНИХ ПРОСТОРА БАНАТСКИХ СЕЛА У ВОЈВОДИНИ ОД XVIII ДО XXI ВЕКА“ кандидата Марије Силађи написана је на 359 страна и структурирана је на следећи начин:

1. Уводна разматрања
2. Историјске и друштвене прилике настанка, развоја и коришћења јавних простора у селима Баната
3. Анализа одлика сеоских јавних простора у Банату
4. Типологија јавних простора сеоских насеља Средњег Баната
5. Дефинисање стратегије обнове сеоских јавних простора у Банату
6. Закључна разматрања
7. Извори и литература

Главни део рада садржи 6 поглавља (од 1 до 6) и има укупно 318 страница текста и илустрација. Текстурални део је обогаћен и прилозима.

Укупан број илустрација у докторској дисертацији је 281. Укупан број прилога је 65. Укупан број фуснота је 1001. Извори и литература (наведена у овом извештају под бројем 7) садржи укупно 247 јединица, укључујући архивске изворе и литературу. У оквиру поглавља 7 је урађен попис и наведено је порекло свих илустрација и прилога докторске дисертације, укупно на 40 страна.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Уводна разматрања“ се састоје од истраживачког оквира и досадашњих истраживања везано за анализирану тему. Истраживачки оквир садржи образложење избора теме, објашњење предмета/проблема рада, дефинисање циљева истраживања, задатака научног рада, полазне хипотезе, примењене научне методе истраживања и очекиваних резултата, постигнуте резултате и могућу примену резултата истраживања, кратак садржај по поглављима.

Истраживање је фокусирано на испитивање улоге центара села у сеоској заједници, развој и трансформацију сеоских јавних простора на подручју Баната у савременим границама Војводине, као и међузависности тих трансформација центара села и разних утицајних фактора, пре свега друштвених, политичких, културолошких, религијских и економских. Анализа обухвата време од XVIII до XXI века, са четири издвојена периода у оквиру којих се разматра трансформација простора

по утврђеним тематским питањима: место у сеоској структури, облик, начин уливања и повезивања улица, функција слободног простора, архитектонски оквир и просторни мобилијар јавних простора села. У дисертацији се јавни простор термилошки ограничава на централни јавни простор, трг са непосредним окружењем.

У подпоглављу I 1.2., Циљеви истраживања, наведен је примарни циљ истраживања који представља научно аргументовано утврђивање одлика и вредности данашњих сеоских јавних простора насталих као последица различитих историјских, културних, политичких, религијских, привредних и других утицајних фактора, који су дефинисали настанак и примарни карактер сеоског трга, тј. утицали на његов настанак, трансформације облика и архитектонског оквира, као и начина коришћења током претходна три века.

У складу са основним циљем, а с обзиром на то да до сада у нашој науци ови простори нису били предмет значајнијег аналитичког истраживања, дефинисани су и подциљеви којие се односе на:

- утврђивање улоге и утицаја друштвеног система, политичких фактора, материјалне и духовне културе и других околности на процес настанка, организације и коришћења сеоских јавних простора у Банату у периоду од XVIII века до данас;
- утврђивање физичке структуре и архитектонског програма сеоских јавних простора у Банату у зависности од различитих фактора у периоду од XVIII до XXI века;
- дефинисање основних типова сеоских јавних простора административне територије Средњег Баната;
- утврђивање препорука за дефинисање стратегије обнове физичких и духовних вредности сеоских јавних простора;

У подпоглављу I 1.4., Полазне хипотезе, наведене су основне претпоставке истраживачког рада. Кандидаткињино прво полазиште, које је у дисертацији потврђено, је да су јавни сеоски простори од изузетног значаја за друштвени живот сеоског становништва, јер су се управо ту формирала неписана правила, тзв. “закони” одређене сеоске средине. Трансформацијом кроз време, услед низа утицајних фактора ти јавни простори су од друге половине XX века маргинализовани;

Друга хипотеза, такође потврђена, је да су губљењем свог значаја јавни простори истовремено изгубили и естетске карактеристике, јер се дотадашња физичка структура села претворила у сурогат малог града, односно изгубљен је дух традиционалног начина живота села;

Трећа хипотеза је да је могуће друштвено, економски и културно активирати сеоске потенцијале тако што се кроз законску регулативу, која се односи на пројектовање руралних насеља, формулише стратегија просторног и руралног планирања, базирана на успостављању традиционалне улоге јавних простора у сеоским насељима, усклађене новим друштвеним потребама То подразумева промишљено коришћење свих друштвених потенцијала и савремених достигнућа науке и технологије;

У другом поглављу рада, насловљеном Историјске и друштвене прилике настанка, развоја и коришћења јавних простора у селима Баната, помоћу обимне архивске грађе анализирани су историјски услови који су довели до појаве и трансформације сеоских јавних простора у Банату. Прво је разматран целокупан период који је претходио XVIII веку, поновно насељавање Баната, тј. стварање мреже насеља на овим просторима у средњем веку и за време турске владавине. Главни временски период истраживања, од XVIII до XXI века, подељен је, затим, на краће временске јединице, које се одликују разликама у развојном току живота насеља. Први период обухвата владавину Аустријске царевине и, касније, Аустро- Угарске монархије, други период односи се на збивања између два светска рата, затим су обухваћени Други светски рат, период након Другог светског рата и, на крају, период транзиције и њеног продуженог деловања, у којима су се смењивале различите нове околности које су утицале на измене јавних простора. Ово поглавље се састоји од седам потпоглавља, са поднасловима којима се дефинишу најважније карактеристике промена, и то: . Период пре хабсбуршке владавине; XVIII век – период европеизације јужних делова Монархије; XIX век – мирно доба; Период између два светска рата – почетак промена; Други светски рат; Период након Другог светског рата – нови вредносни систем; Време транзиције – губљење значаја јавних простора. У сваком потпоглављу је дефинисан просторни оквир, територија којој је данашња географска територија Баната припадала, политичке прилике, став актуелног владајућег слоја према насељавању ових простора, друштвена структура и становништво Баната, значај сеоског јавног простора, идентитет и дух места у периоду који се разматра.

У трећем поглављу, под насловом Аназила одлика сеоских јавних простора у Банату, истражују се карактеристике јавних простора банатских села и села у окружењу. Поглавље се састоји од два потпоглавља: Анализа јавних простора у банатским селима и Анализа јавних простора сеоских насеља на подручју некадашњег Тамишког Баната. У првом потпоглављу су разматрани улога друштвених, политичких, културолошких, религијских и других фактора у формирању јавних простора, као и последичне промене морфологије сеоског трга, архитектонског оквира и активности које се одвијају на отвореном у одређеним временским токовима. Истражен је утицај државне моћи на формирање, облик јавног простора, његово место у сеоској структури, веза са уличном мрежом, функција јавних простора, архитектонски оквир и мобилијар у том простору. После утврђених особености јавних сеоских простора у Банату, укратко је приказана анализа насеља у ширем окружењу, на подручју некадашњег Тамишког Баната, да би се дефинисале сличности и разлике са нашим примерима. Поређене су исте околности настанка насеља, а различитости приликом трансформација, у зависности, пре свега, од друштвених и политичких фактора.

Четврто поглавље, Типологија јавних простора сеоских насеља Средњег Баната, посвећено је дефинисању основних типова и варијантних решења сеоских јавних простора административне територије Средњег Баната, на основу унапред утврђених критеријума. Типологија је синтетно приказана на табелама како би се јасно и прегледно уочиле све типолошке сличности и разлике проучаваних насеља. Поглавље се састоји од пет потпоглавља, и то: Дефинисање граница анализираних територија; Дефинисање основних критеријума типолошке анализе; Анализа насеља - Табеларни приказ анализираних насеља; Дефинисање типова и подтипова јавних простора, на основу претходних истраживања; Резултати типолошке анализе – Табеларни преглед. У првом делу се дефинише просторни оквир, затим се дефинишу критеријуми за извођење типолошке анализе (порекло насеља, порекло имена насеља, административна и верска припадност, облик и садржај јавног простора, значајне грађевине на сеоском тргу, рурална опрема, итд). На основу ових критеријума анализирана су сеоска насеља Средњег Баната и направљен је каталогски преглед свих обухваћених насеља, са картом сваког појединачног села. За свако насеље у каталогу дати су подаци о изворима картографске грађе, фотодокументације, као и графичким прилозима. Сви улазни подаци за свако појединачно насеље омогућили су дефинисање типова и подтипова јавних простора на основу четири одабрана критеријума, а у наставку је дата дискусија приказаних резултата типолошке анализе.

У петом поглављу, Дефинисање стратегије обнове сеоских јавних простора у Банату, дефинисана је стратегија обнове сеоских јавних простора. У оквиру овог поглавља, кроз четири потпоглавља (Преглед регулативе за формирање и коришћење јавних простора села од XVIII века до 1990-их година; Међународна акта; Постојећа законска регулатива у Србији; Формулисање препорука за обнову физичке и духовне вредности јавних простора, даје се допринос стратегији обнове и развоја села у просторном и руралном планирању и пројектовању. У првом потпоглављу је прегледно изнета регулатива које се односе на формирање сеоских тргова од XVIII века до данас. Анализа међународних докумената је значајна јер се у њима дају смернице и препоруке за чување и обнову простора који имају сличне карактеристике као јавни простори у селима Баната. Критичко разматрање постојеће регулативе у нас указује на маргинализацију руралних простора што, између осталог, значајно утиче на разарање постојећег руралног ткива. У четвртном потпоглављу је формирана стратегија и изнети су принципи обликовања и обнове сеоских јавних простора на основу њихове физичке структуре и законитости духовних потреба сеоског становништва.

У последњем делу дисертације, Закључна разматрања, дате су завршне напомене, сумирани резултати и појединачни закључци истраживања којима су оправдани постављени циљеви и доказане постављене претпоставке. Резултати истраживања показују да постоји непосредна узрочно последична веза обликовања насеља и његових јавних простора и концепције и стратегије актуелне управне власти. Моћ политике и опште стање друштва се огледа у архитектури ободних грађевина, које, по правилу, представљају симболе дате владајуће класе. Овај феномен присутан је кроз читаво време развоја и трансформације сеоских тргова у Банату. Истраживање и реконструкција промена

просторне организације и физичке структуре сеоских јавних простора за 53 насеља Срењег Баната обављени су помоћу извора, литературе, картографске грађе и личних теренских истраживања, што је омогућило израду ткз. личне карте за свако насеље. Ове анализе су, такође, биле основа за дефинисање типологије јавних простора Средњег Баната, према неколико критеријума: по положају јавног простора у сеоској структури; по начину уливања улица и облику јавног простора; по комплексности архитектонског оквира јавних простора; и по положају религијског објекта у склопу јавног простора. Израда каталога са овако великим бројем истражених насеља као и дефинисање типологије насеља сматра се веома значајним, јер представља полазиште за сва будућа истраживања различитих намена, а нарочито она у оквиру формирања стратегија одрживог развоја, обнове старих или планирање нових сеоских насеља у Банату.

У закључку се указује на најзначајнији резултат који показује да су јавни простори, упркос бројним трансформацијама на разним нивоима (пре свега, на нивоу архитектонског оквира и начина коришћења простора), остали највреднији простори сеоске заједнице, да су и даље витална места окупљања становника, иако је њихова општа намена у банатским селима сведена претежно на свакодневне активности.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Репрезентативне референце износе се према Правилнику о ближим условима за избор у звање наставника Универзитета у Новом Саду - пречишћен текст - 25. Фебруар 2013.

<http://www.uns.ac.rs/sr/> Табела 2: индикатор научне и стручне компетентности и успешности у чијем раду постоји стручно/уметничка компонента - Област архитектуре и према Правилнику о упису, студирању на докторским академским студијама и стицању звања доктора наука, члан 23. стр. 8. од 23.05.2012. http://www.ftn.uns.ac.rs/_data/akta/dokupis.pdf

M 14 – Монографска студија међународног значаја

-[Szilágyi, Mária](#); Туфегџић Аница. *Заборављено наслеђе/Elfeledett örökség/Vergessenenes Erbe*:

Градитељско наслеђе имања Жомбољ породице Чекоњић/A Csekonics család zombolyai uradalmanak épített öröksége/Das Bauerbe des Csekonics-Gutes in Hatzfeld. Универзитет у Новом Саду - Факултет техничких наука, Нови Сад, 2014. ISBN 978-86-7892-619-8

M23 - Уметнички пројекат међународног значаја – изведен (објављен или приказан)

-[Szilágyi, Mária](#); Туфегџић Аница. Csekonics-örökség/Csekonics heritage – umetnički projekat prikazan na međunarodnoj izložbi A Csekonics család zombolyai uradalmanak épített öröksége/The architectural heritage of the Csekonics family estate. Program je realizovan u saradnji sa Arhitektonskim centrom Budimpešta FUGA i organizatorima Dana evropske kulturne baštine u Mađarskoj, sa Centrom Forster i Lehner Lajoš. Najavljen u programskoj svesci: Endreiné Szemők Ildikó (urednik). *Fidelio*: Historizmus – Kulturális Örökség Napjai. Budapest, 2014. szeptember 9 (23/2014) ISSN – 2062-2902

<http://www.oroksegnapok.hu/rendezvenyek/1202>; <http://www.fuga.org.hu/csekonics-orokseg-a-csekonics-csalad-zsombolyai-uradalmanak-epített-oroksege> Објављен у монографској студији од међународног значаја [Szilágyi, Mária](#); Туфегџић Аница. *Заборављено наслеђе/Elfeledett örökség/Vergessenenes Erbe*: Градитељско наслеђе имања Жомбољ породице Чекоњић/A Csekonics család zombolyai uradalmanak épített öröksége/Das Bauerbe des Csekonics-Gutes in Hatzfeld. Универзитет у Новом Саду - Факултет техничких наука, 2014. pp. 1-212. ISBN 978-86-7892-619-8

M 33 – Саопштење са међународног скупа штампано у целини

- [Siladji, Maria](#); Kurtovic Folic, Nadja. The destiny of “temples” of culture in Banat villages today. In Avramidou, Nina; Causevic, Almir; Rustenpasic, Nerman; Idrizbegović-Zgonić, Aida (editors). Importance of Place – 5. International Conference on Hazard and Modern Heritage, Cicop BH, Sarajevo, 22-24 April 2013. Vol. 2, No. 1, pp. 599-611. ISSN 2232-965X

- Tufegdžić, Anica; [Siladi, Maria](#). Integration processes in the urban renewal of historical centers - An example of Almasksi kraj. In International Scientific Conference: Rethinking Urbanism. Zagreb, 19. maj

2012. pp. 185-188. ISBN 978-953-6646-23-4

- Siladi, Maria; Tufegdžić, Anica. German heritage in Banat villages –The origin, development and modalities of country house with yard-. In Department of architecture and urban design – 1 ICAUD. Epoka University, Tirana, 19-21. April 2012. pp. 475-484. ISBN 978-9928-135-01-8

- Siladi, Maria. Building heritage at the former Žombolj estate belonging to the Čekonjić Family. In Kurtović Folić, Nađa; Radonjanin, Vlastimir (editors). PHIDAC – III International symposium for students of doctoral studies in the fields of civil engineeringm architecture and enviroment protection. Faculty of Technical Sciences, Novi Sad, 21-23. Semtember 2011. pp. 277-284. ISBN 978-86-7892-336-4

- Siladi, Maria; Tufegdžić, Anica. Possibility of vicinal railway Zrenjanin.Jimbolia rehabilitation in the context of cultural tourism. In Kudumović, Lana; Idrizbegović-Zgonić, Aida (editors). Importance of place – Conference Proceedings (CD), Cicop BiH, Sarajevo, 13-16. June 2011. pp. 616-626. ISSN 2232-965X

M 42 – Монографија националног значаја

-Szilágyi, Mária. Fényben és árnyékban: Magyarcsernye építészetének fénykora és hanyatlása. Forum, Novi Sad, 2013. ISBN 978-86-323-0864-0

M44 – Рад у истакнутом тематском зборнику водећег националног значаја

-Siladi, Maria. Javni prostori u banatskim selima. In Kurtović Folić, Nađa (ured.). Unapredenje strategije obnove i korišćenja javnih prostora u prostornom urbanističkom planiranju i projektovanju, Departman za arhitekturu i urbanizam-Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, 2011. pp. 243-270. ISBN 978-86-7892-254-1

M 45 – Рад у тематском зборнику националног значаја

-Đekić, Mirjana; Siladi, Maria. Narodna arhitektura i poljoprivredni život u Almaškom kraju. In Nikola Grdinić (ured.) *Amaški kraj*. Novi Sad, 2013. pp. 50-73. ISBN 987-86-515-0870-0

M52 – Рад у часопису националног значаја

Szilágyi, Mária. A Nagy Háború következményei a Csekonics uradalomban és annak épületállományában. In Bence Erika (szerkesztő) *Létünk*. Forum, Novi Sad, évf. 44. Virtuális. 2014. pp. 131-152. ISSN 0350-4158

- Szilágyi, Mária. Szocmodern szelek Szabadkán (Lovra Éva: Szabadka urbanizmusa és építésze a második világháború után 1945-1975). In Bence Erika (szerkesztő) *Létünk*. Forum, Novi Sad, évf. 44. szám 3 2014. pp. 166-168. ISSN 0350-4158

- Szilágyi, Mária; Tufegdžić Anica. Az uradalmi majorok épületállománya a zsombolyai Cekonics-birtok példáján. In Bence Erika (szerkesztő) *Létünk*. Forum, Novi Sad, évf. 44. szám 2. 2014. pp. 139-160. ISSN 0350-4158

- Szilágyi, Mária. Magyarcsernye–Egy bánáti falu történetének írott és (tér)képi forrásai. In Bence Erika (szerkesztő) *Létünk*. Forum, Novi Sad, évf. 43. Virtuális. 2013. pp. 145-167. ISSN 0350-4158

- Szilágyi, Mária. A bánáti parasztház utcai homlokzata Magyarcsernye példáján. In Bence Erika (szerkesztő). *Létünk*. Forum, Novi Sad, évf. 43, szám 2, 2013. pp. 86-96. ISSN 0350-4158

M53 – Рад у националном часопису

- Силађи, Марија; Туфегџић, Аница. Изложба „Овако пролази слава света, наслеђе породице Чекоњић.“ у Ђорђевић, Маја (уредник). *Гласник Друштва конзерватора Србије*. Друштво конзерватора Србије, Београд, број 38, 2014. pp. 285-284. ISSN 0350-9656

- Силађи, Марија. Нова Црња – Амбијентална вредност структуре насеља. у Јањушевић, Богдан (уредник). *Грађа за проучавање споменика културе Војводине*. Покрајински завод за заштиту споменика културе, Нови Сад, број 26, 2013. pp. 77-85. ISSN 0434-300X

- Силађи, Марија; Туфегџић, Аница. Железничка станица у Новој Црњи - заборављено техничко наслеђе. у Ђорђевић, Маја (уредник). *Гласник Друштва конзерватора Србије*. Друштво конзерватора Србије, Београд, број 37, 2013. pp. 153-156. ISSN 0350-9656

- Куртовић Фолић, Нађа; Слађић, Мирјана; Туфегџић, Аница; Силађи, Марија. Градитељско наслеђе за почетнике. у Ђорђевић, Маја (уредник). *Гласник Друштва конзерватора Србије*. Друштво конзерватора Србије, Београд, број 37, 2013. pp. 38-42. ISSN 0350-9656

- Туфегдџић, Аница; Силађи Марија. Историјски простори и просторне везе. у Гласник Друштва конзерватора Србије, Друштво конзерватора Србије, Београд, број 36, 2012. pp. 133-135. ISSN 0350-9656

- Tufegdžić, Anica; Siladi, Maria. Potencijal industrijskog nasleđa u razvoju kulturnog turizma Banata. у Trajković, Slaviša (urednik). Nauka i praksa, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, број 13, 2010. pp. 149-152. ISSN 1451-8341

- Siladi, Maria; Kurtović Folić, Nađa. Arheološki park Arača. у Ćosić, Ilija (urednik). Zbornik radova Fakulteta tehničkih nauka, Novi Sad, God. 24, Broj 5, 2009. pp.1755-1758. ISSN 0350-428X

M 61 – Предавање по позиву са скупа националног значаја штампано у целини

Szilágyi, Mária. Ki van otthon a bányászi (sváb) telepített falvakban? In Dobosyné Antal, Anna; Szilágyi, Mária (szerkesztő) XVIII. Békési Népi Építészeti Tanácskozás-Ki van otthon?, Icomos Magyar Nemzeti Bizottság Népi Szakbizottsága, Békés, 2012. szeptember 27-29. pp. 73-98 print 2014. ISBN 978-963-12-0470-4

M 63 – Саопштење са скупа националног значаја штампано у целини

-Siladi, Maria. Uticaj društvenih faktora na nastanak, razvoj i transformaciju seoskih naselja u Banatu. In Grdić, Zoran; Topličić-Ćurčić, Gordana (urednici). Phidac – IV Međunarodni simpozijum studenata doktorskih studija iz oblasti građevinarstva, arhitekture i zaštite životne sredine, Građevinsko-arhitektonski fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 27-28. septembar 2012. pp. 135-140. ISBN 978-86-88601-06-1

-Силађи, Марија: Интерполација старо-ново у историјској структури банатских села током XX века. In Сиљеговић Светлана (уредник). Зборник шесте конференције о интегративној заштити. Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, Бањалука, 4. новембар 2011. pp. 124-136. ISBN 978-99955-640-7-0

-Силађи, Марија. Хоризонтална и вертикална регулација главних тргова у банатским селима. In Савић, Јелена (едитор). Зборник пете регионалне конференције о интегративној заштити, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, Бањалука, 25-26. новембар 2010. pp. 268-277. ISBN 978-99955-640-4-9

- Siladi, Maria. Vrata u tradicionalnoj arhitekturi Srednjeg Banata. In Kurtović Folić, Nađa; Radonjanin Vlastimir (urednici). PHIDAC – Zbornik radova drugog simpozijuma doktoranata. Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, septembar 2010. pp. 211-218. ISBN 978-86-7892-276-3

M66 – Уређивање зборника саопштења скупа националног значаја

-Dobosyné Antal, Anna; Szilágyi, Mária (szerkesztő) XVIII. Békési Népi Építészeti Tanácskozás-Ki van otthon?, Icomos Magyar Nemzeti Bizottság Népi Szakbizottsága, Békés, 2012. szeptember 27-29. pp. 1-178 print 2014. ISBN 978-963-12-0470-4

M93 – Ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију

Szilágyi, Mária; Tufegdžić Anica. Csekonics nasleđe/örökség: Graditeljsko nasleđe imanja Žombolj porodice Čekonjić/A Csekonics család Zombolyai uradalmának épített öröksége. Katalog međunarodne izložbe. Fakultet tehničkih nauka-Departman za arhitekturu i urbanizam, Novi Sad, 2013. ISBN 978-86-7892-543-6

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу истраживања кандидаткиња је дошла до неколико значајних закључака који се односе на сеоска насеља и њихове јавне просторе. У дисертацији Марија Силађи је изнела неколико до данас непознатих података о настајању насеља у Банату, објавила карте и планове, лично реконструисала развојне токове неких насеља, урадила ревизију свих доступних података и превела неке нове архивске податке. Историјски део истраживања показао је да су јавни простори банатских села, као и сама насеља, стварани од стране више генерација, те су и вредности слојевито повезане, састоје се од меморија из прошлости и савремених доприноса. Ова, на први поглед често хаотична слика сеоских тргова није случајно настала, него је производ низа међусобно чврсто повезаних утицајних фактора и сваки елемент простора носи у себи неко дубље значење и објашњење. Свака нова управна моћ и нова идеологија тежи да се просторно и физички ослободи правила и творевина претходног

режима. То је универзално познат принцип који се јасно уочава у структури сваког насеља у региону, па је деловао и у банатским селима и њиховим централним просторима. Истовремено, то је главни узрок њихове трансформације кроз период обухваћен дисертацијом, од њиховог настанка до данас.

Истраживања су показала да постоји непосредна узрочно последична веза у обликовању насеља и његових јавних простора у односу на концепцију и стратегију управне власти. На основу историјског прегледа и анализе општих карактеристика јавних простора банатских села, закључено је да је на промене највише утицао први период, период Хабсбуршке монархије, када су насеља настала у средњем веку или за време турских освајања претрпела потпуну ремоделацију, а нова била стварана према општим законитостима планирања и насељавања, важећим за целу територију под Хабсбуршком монархијом и контролисана из институција управних центара. У мањим размерама промене су се одвијале у периоду Краљевине СХС, затим Краљевине Југославије. Промене које су се одвијале у периоду социјалистичког развоја биле су, поново, веома изражене. Кроз три наведена периода промене физичке структуре јавних простора су биле конзистентне и целовите, односно одвијао се скоро потпуни архитектонски и стилски преображај јавног простора. У последњем периоду, периоду транзиције крајем XX века и за време њеног специфичног наставка у XXI столећу јавни простори сеоских насеља доживљавају фрагментарну трансформацију, током које се недоследно уклањају постојећи и гради нови објекти, који потпуно одударају од дотадашње типологије сеоских јавних простора.

Прва хипотеза, да су јавни простори села кроз целу историју, без обзира на трансформацију кроз време, били од изузетног значаја за друштвени живот сеоског становништва и да су се ту формирала неписана правила, ткз. „закони” одговарајуће сеоске средине, али да су од друге половине 20. века, услед различитих утицајних фактора били упадљиво маргинализовани, делимично је доказана, а делимично је оповргнута. Истраживањем је доказано да су тргови били највреднији простори руралних насеља, како у погледу физичке структуре тако и друштвеног значаја. Оповргнуто је, међутим, да су јавни простори од друге половине 20. века маргинализовани. Анализе и теренска опсервација су указале на то да су јавни простори за време социјалистичког режима представљали значајна места друштвеног живота одређеног слоја становништва, иако су се сврхе окупљања измениле у односу на традиционалне. Утврђено је да су сеоски тргови маргинализовани тек у времену транзиције.

Друга хипотеза, да су губљењем значаја јавни простори истовремено изгубили и естетске карактеристике, јер се дотадашња физичка структура села претварила у сурогат малог града, је потврђена. Међутим, иако је дух традиционалног села изгубљен, након Другог светског рата је створен један други квалитет, један други модел, модел социјалистичког села, где су јавни простори у сеоским насељима представљали елементе једне идеализоване социјалистичке државе. Губљење естетских вредности сеоских тргова је радикализовано 1990-их година и интензивирано у првим деценијама 21. века.

Трећа хипотеза, да је кроз стратегију просторног и руралног планирања и пројектовања могуће успоставити традиционалну улогу јавних простора у сеоским насељима, и да то подразумева промишљено коришћење свих друштвених потенцијала и савремених достигнућа науке и технологије, је доказана. За реализацију ове идеје је потребна мултидисциплинарна активна сарадња и потребно је време да се систематски прилагоде и трансформишу ново установљене полу урбане и зато непримерене навике становника села. Истраживања су, ипак, указала да су, упркос бројним трансформацијама спроведеним на разним нивоима јавних простора, пре свега на нивоу архитектонског оквира и начина коришћења, они су остали највреднији простори сеоске заједнице, места окупљања, иако је општа намена тргова у банатским селима претежно сведена на свакодневне, неопходне активности.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Након детаљне анализе, Комисија је начин приказа и тумачење резултата истраживања спроведеног у оквиру докторске дисертације Марије Силађи под насловом „Трансформација јавних простора банатских села у Војводини од XVIII до XXI века.“ оценила позитивно.

Марија Силађи је јасно и прегледно приказала и образложила резултате свог рада, које је засновала на сопственим истраживањима, на архивској и картографској грађи и на великом броју радова других аутора који су о насељима и јавним просторима банатских села писали у оквиру својих области бављења сеоским насељима и руризмом, као што су социологија, религија, култура, етнологија и сл. Комисија посебно истиче да је Марија Силађи користила и наводила велики број архивских и картографских извора који до сада нису били публиковани или нису били објављени на српском језику.

Кандидаткиња је историјску позадину настанка и развоја сеоских насеља Баната приказала веома исцрпно, доводећи је у везу са физичким променама у простору, а анализу примера је обавила и образложила убедљиво и поткрепила одговарајућим изворима.

Тумачење и вредновање резултата истраживања представљени су објективно и исцрпно, па их Комисија оцењује веома квалитетним.

Докторска дисертација Марије Силађи плод је вишегодишњих истраживања и заснована је на добро постављеним претпоставкама које су у раду и потврђене. Овде се истиче као посебан квалитет избор теме која је у нашој научној средини последњих година потиснута, а за Војводину, као изразито пољопривредну регију је од великог значаја.

Комисија позитивно оцењује све резултате, као и закључке, изнете у дисертацији, а добијене на основу кандидатових мултидисциплинарних истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме
- **Дисертација је обрађена потпуно у складу са образложењем наведеним у пријави теме ове докторске тезе;**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе
- **Дисертација садржи све битне елементе неопходне за позитивну оцену дисертације;**

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци.
Марија Силађи је израдом докторске дисертације потврдила своју изразиту склоност ка научно-истраживачком раду. Проналажење нових, необјављених података, ревизија постојећих ставова о појединим феноменима руризма, теренски рад којим је могла да ажурира бројне застареле и превазиђене податке, омогућили су да одабрану тему обради целовито и објективно. Тема сеоских јавних простора на подручју Баната, са аспекта руризма и сеоске архитектуре није у нашој средини обрађивана систематично и нема значајнијих синтезних радова, што се може проверити из пописа литературе. Проблеми настанања и трансформације сеоских јавних простора прво су сагледани из свих аспеката који значајно превазилазе проблеме њихове физичке структуре. Истражен је низ утицајних фактора, историјски, друштвени, политички, религијски, културни, економски и други који су деловали прво на настајање насеља и његово трансформисање, али не само на обликовање физичке структуре, већ и на оно што чини активан живот у тим сеоским срединама. На основу тих сазнања изведен је закључак о узрочно-последичној вези свих утицајних фактора на трансформабилност сеоског јавног простора.

Друга обрађивана тема, формирање каталога репрезентативних насеља и дефинисање типолошких карактеристика са текстуалним и табеларним приказом типова и њихових варијантних решења омогућена је закључцима донетим за прву тему, као и непосредним теренским опсервацијама. Овај део дисертације представља велики допринос како за утврђивање типова јавних простора, тако и за

њихово вредновање у оквиру региона. Поред тога, овде систематизовани подаци биће драгоцено полазиште сваком будућем истраживачу банатских села и руризма у Војводини уопште. Марија Силађи је, такође, утврдила да су јавни простори, упркос великим просторним и архитектонским изменама, углавном негативним у последњим деценијама, очували своју виталност и да поседују потенцијал који се може квалитетно искористити доношењем стратегија о одрживом развоју, изменама и допунама легислативе, те иновативним просторним и руралним плановима и пројектима. У тим препорукама, кандидаткиња је, исправно, указала на неопходну прилагодљивост коју је потребно остварити да би се обнова изворних духовних вредности сеоског становништва одвијала у складу са савременим потребама живота на селу.

Начин на који је кандидаткиња спровела своја истраживања и како их је представила у дисертацији јасно указују на даљу потребу да се просторним и архитектонским проблемима савременог села посвети велика пажња, јер је угрожена суштина њиховог постојања убрзаном урбанизацијом. Укупан допринос дисертације Марије Силађи, значајно утиче на читав низ нових сазнања о настанку и развоју села и њихових јавних простора на подручју Баната, затим у погледу изведене типологије и утврђивања потенцијала за одрживи развој сеоских заједница које су опстале упркос снажним друштвеним и економским кризама које их потресају у првим деценијама 21. века.

3. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања:
- **Комисија није уочила недостатке који могу бити да утичу на резултате истраживања.**

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација кандидата Марије Силађи, под насловом „**ТРАНСФОРМАЦИЈА ЈАВНИХ ПРОСТОРА БАНАТСКИХ СЕЛА У ВОЈВОДИНИ ОД ХВИШ ДО ХХИ ВЕКА**“, прихвати, а кандидаткињи одобри одбрана докторске дисертације.

У Новом Саду, 19. јун 2015

НАВЕСТИ ИМЕ И ЗВАЊЕ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ
ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Радомир Фолић, професор емеритус

Др Сретен Вујовић, редовни професор

Др Милица Костреш, доцент

Др Викторија Алацић, доцент

Др Нађа Куртовић – Фолић, редовни професор
ментор рада